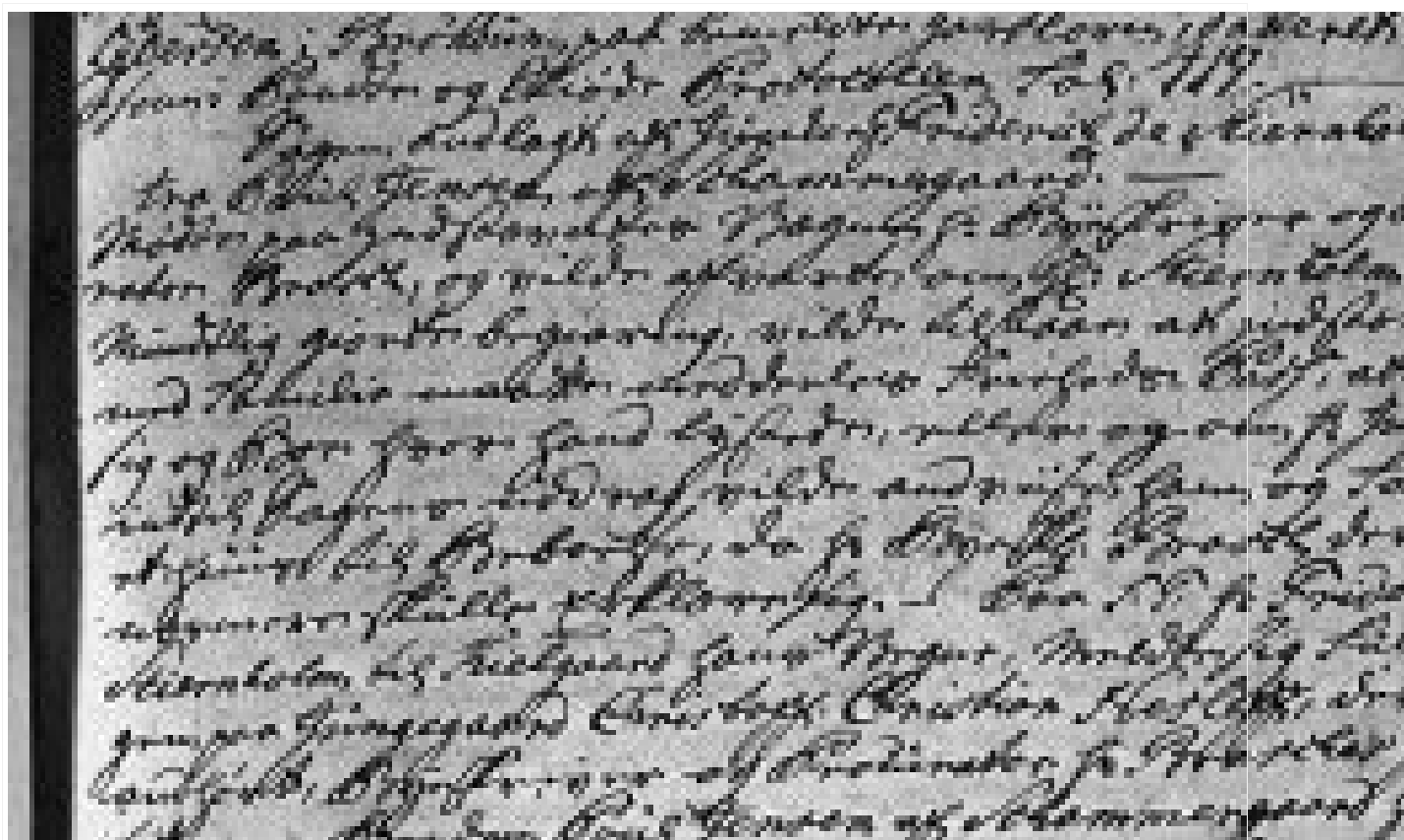

SAGEN MOD POUL JENSEN 1783

Af Mikael Frausing, Dansk Center for Herregårdsforskning

For 1700-tallets fæstebønder var herregården en betydningsfuld og til tider håndfast tilstedeværelse i livet. Godsejerens beslutninger havde stor indflydelse på bondens liv. Det gjaldt ikke mindst, når der var tale om bondens hjem og hele livsgrundlag: fæstegården. I 1783 blev fæstebonden Poul Jensen sat ud af sin gård, da godsejeren på Kjeldgård mente, at han havde misligholdt sine forpligtelser.

”Sagen andlagt af Junker Sr. Friederich de Stiernholm contra Poul Jensen af Schammergaard”, står der i justitsprotokollen den 16. juni 1783. Sagen endte med at fæstebonden blev dømt for at have misrøgtet gården og blev sat ud. Kilde: Rigsarkivet Viborg, B43-A-4, Sallinglands herreder, Justitsprotokol, nr. 4 1780-1787, s. 187a

Sagen mod Poul Jensen

Da Frederik Stjernholm kun 23 år gammel overtog Kjeldgård, valgte han kort efter at anlægge sag mod sin fæstebonde Poul Jensen. Påstanden var, at Poul Jensen havde *forbrudt sit fæste* ved at misrøgte fæstegården og ikke overholde sine forpligtelser til godsejeren.

Skammergård, som Poul Jensen havde fæstet i 1760, var en af de største fæstegårde under Kjeldgård. Fæstebrevet var blevet bekræftet af Frederik Stjernholms far så sent som i 1777, men med sønnens overtagelse af godset var tålmodigheden med bonden tilsyneladende sluppet op.

Anklagen

Fæsteforsiddelse var en alvorlig sag, og anklageren gik grundigt til værks. Fra "Qvitteringsbogen" blev fremlagt dokumentation for restancer til godsejeren. En synsforretning viste manglende vedligeholdelse på gården, der beløb sig til en kolossal sum. Det var dog velkendte og almindelige anklager, som godsejeren kunne bringe i anvendelse overfor en genstridig bonde.

Af større betydning for bedømmelsen af sagen var sandsynligvis sognepræstens attest om Poul Jensens optræden. Heri kunne man bl.a. læse: "At baade Poul Jensen og hans Kone, har til denne Dag været af det Folk, som have giort sig udmærkede ved ukristelighed; Det er almindelig bekiændt, at hans Koene har været Et liderligt [umoralsk, afskyelig] Menneske og ved Drik og ødselhed bort[øds]let Hændes Forældres betydelige Midler; til alt dette har hendes Mand Tiet og været deelagtig med Hænde".

Om gårdens drift kunne præsten endvidere berette, at Poul Jensen havde undladt at ansætte karl og pige til at passe gården. I mange tilfælde havde han fået hjælp af sine naboer for blot at få høsten nogenlunde sikkert i hus. Præstens konklusion var klar: "Hvor uforsvarlig hand i alle Deele har ladet den bæste Bondegård i Sognet forfalde, er skammelig at see, og næsten utaalelig at skrive om."

Den store Skammergård lå på grænsen mellem Junget og Selde Sogn, men hørte under Kjeldgård. I modsætning til de øvrige fæstegårde lå den alene og havde samlet sine egne jorder, der lå omgivet af store engarealer. Gården med tilhørende avlsbygninger er indtegnet med rødt. Kort over Junget Sogn ca. 1816. Foto: Geodatastyrelsen

Hvad der videre hændte

Med præstens vurdering i ryggen blev dommen klar og parret blev sat fra gården. Derefter gik det stærkt ned ad bakke for den "uuelige" Poul Jensen og hans drikfældige kone Else. Parret flyttede bort og efter Pouls død levede hans kone sine sidste år som fattigt almisselem.

Skammergård derimod blev bragt på fode igen. Efter nogle år blev gården bortfæstet til Anders Pedersen og hans kone Kirsten Nielsdatter Møjbæk. Det nye par på Skammergård var af en ganske anden støbning.

Kun tre år efter overtagelsen af Skammergård var Anders Pedersen den eneste bonde i sognet, som angav at have en formue at betale skat af. Ved hans tidlige død i 1805 var der fortsat fem hjemmeboende børn. Alligevel kunne enken året efter købe Skammergård

af godsejeren på Kjeldgård og blive selvejer – og det endda uden at gifte sig igen, hvad der var helt usædvanligt. Samtlige fem børn blev fæstere eller selvejere på solide bondegårde.

For Frederik Stjernholm var der altså god fornuft i at sætte Poul Jensen ud. Med et nyt gårdmandspar ved roret blev fæstegården veldrevet og velstående. Skatter og afgifter betalt til tiden, og der var også overskud til at købe gården, da godsejeren valgte at kapitalisere værdierne ved at sælge godsets fæstegårde.

Sagen viser, hvordan godsejernes havde magt til at tildele eller fratage fæstebønderne selve grundlaget for tilværelsen: gården og jorden. Godsejerens beslutninger og individuelle temperament kunne få stor betydning for velstand eller fattigdom.